

Tek Adam rejiminden nasıl kurtulacağız?

İstanbul'da yenilenen Büyükşehir

Belediye Başkanlığı seçiminin sonuçları, hükümetin "sistem" dediği, ama diğer herkesin "rejim" olarak algıladığı devlet düzeni üzerindeki tartışmaları alevlendirdi. Farklı düzeylerde ve farklı içeriklerde. 31 Mart seçimlerinde önemli metropollerin belediye başkanlığını kaybeden, 23 Haziran'da ise İstanbul'da fark yiyen AKP yenilginin sorumlusunu arıyor. Bazı "cesur" ya da imtiyazlı yöneticiler Reislerine fazlaca yüklenmeden "sistemde" bazı yetersizliklerin olduğuna işaret ediyorlar. Cumhur İttifakı'nın diğer bileşeni MHP ise, "kabahati" yan ağızla AKP'ye yükleyerek, üstelik bazı beldeleri de onun elinden çekip almış olmanın keyfiyle, yenilenin kendisi değil AKP olduğunu söyler gibi yapıyor; tabii sistem sorununu tartışmak bile istemiyor, bunu ağzına alan AKP'lileri azarlıyor.

Muhalefet cenahında ise

durum daha da karışık. CHP parlamenter sisteme dönüş mü istiyor, yeni bir anayasa mı talep ediyor, cumhurbaşkanının tarafsız olmasını ve bunun referanduma sunulmasını mı savunuyor, belli değil. Her türlü öneriyi ileri süren var. Eğer Kılıçdaroğlu'nun söyledikleri partinin netleşmiş resmi görüşü olarak kabul edilecek olursa, cumhurbaşkanının tarafsız olması ve anayasadaki 12 Eylül damgasını temizlemek yeterli olacak; buna "güçlendirilmiş parlamenter sistem" adı veriliyor. Bu yeni bir anayasa mı demektir, anayasa tadilatı mıdır, nerde ve nasıl gerçekleştirilecektir, bilinmiyor. İYİ parti lideri Akşener ise daha geriden koşuyor: "Türkiye'nin düze çıkması için Sayın Erdoğan'ı partiler arası bir mutabakat arayışına davet ediyoruz... Erdoğan'ın yetkisini düşmanlıktan yana değil kardeşlikten yana kullanması kendi siyaset anlayışı için de önemlidir." Bunu nasıl sağlayacağına, Erdoğan'ı nasıl ikna edeceğine ilişkin bir önerisi yok.

HDP'nin tutumu biraz daha

net: Partinin eş genel başkanı Sezai Temelli, “Toplumun bütün dinamikleri ve tüm siyasi özneleri olarak kadınlarla, emekçilerle, gençlerle, meslek örgütleriyle, sendikalarla, siyasi partilerle bir an önce Türkiye anayasasını yapmalı” diyor. Nasıl? İşte bu pek belli değil, ya da parti henüz bu konuda net bir öneri geliştirmiş değil, şimdilik herkesi konuşmaya davet ediyor. Bir de “demokrasi ittifakı” öneriliyor: “Politik zemine yayılacak bir müzakereci anlayışı muhakkak başlatmalıyız. Demokrasi ittifakı dediğimiz mesele işte bu çağrıdır. Gelin Türkiye’nin tıkanmış yollarını demokrasi yolunu hep birlikte açalım. Gelin demokrasi ittifakında buluşalım. Gelin Türkiye’nin en önemli sorununu çözümünü üretmiş olan Sayın Öcalan’la konuşalım... Geçmişin hesaplaşmaları üzerinden değil geleceğin kurucu öznesi olma aklıyla hareket etme zamandır. HDP’nin çağrısı bu yöndedir.”

Ya sosyalistler? 31 Mart

ve 23 Haziran seçimlerinde CHP adaylarını desteklemiş olan ÖDP ve EMEP Tek Adam

rejiminden kurtulunması gerektiğini savunuyorlar. Nasıl? ÖDP eğiliminin yetkili kalemlerinden Melih Pekdemir “Önemli olan o yoksulları ve emekçileri gericilerin pençesinden kurtarabilmek, onları ikna ederek kazanabilmektir. Bu ikna ise modern muhafazakârlığın temsilcisi İmamoğlu ile değil, temsilcisi bizatihi kendisi olan Halk İttifakı şevkiyle kalıcı olarak sağlanabilir” diye yazıyor. İmamoğlu CHP’li, o zaman düşünülen halk ittifakında CHP’ye yer olmayacak. Pekdemir’in yazısının başlığı “İttifak içinde bir ‘İttifak’ şart” biçiminde; yani belki de ikili bir ittifak öneriliyor, birinde CHP var, diğerinde ise yok. Pekiyi bu ikinci itifak kimlerden oluşacak ve neyi hedefleyecek? Tam yanıtlar için ÖDP’nin açıklamalarını bekleyeceğiz.

EMEP’in görüşlerini ise

partinin genel başkanı Selma Gürkan’dan öğreniyoruz: “Son seçimlerde toplumsal ve siyasal açıdan çok farklı kesimlerin sandıkta İmamoğlu’nu desteklediğini gördük. Bu geniş yelpazenin beklentisi sadece İmamoğlu’na ve belediyecilik anlayışına güven değildi. Sistemin biriktirdiği sorunlara duyulan tepki sandığa yansdı. Bu kadar farklı kesim sandıkta buluşabiliyorsa, mücadele alanlarında da birleşebilir. Bu birlik sandıkta sınırlı kalırsa çok yol alamayız” diyor Gürkan. EMEP kuşkusuz mücadeleciler bir birlikten söz ediyor, ama 23 Haziran’da

beliren “geniş yelpazenin” adı ve içereceği unsurlar ne ve kimler olacak? Buna Gürkan şimdilik, “Halk egemenliğine dayanan demokratik bir rejim tartışmasını işçi ve emekçilerin de dahil olmasıyla daha fazla ilerletmek istiyoruz” diye yanıt veriyor.

Bütün bu yaklaşımlar yoruma çok açık ve tabii her yoruma muhataplarından “Bizim kastettiğimiz o değil” eleştirisi gelebilir ve bunda haklı da olabilirler. Ama gene de tartışmanın ilerlemesi açısından Tek Adam rejiminin karakteri ve ona karşı nasıl mücadele edilmesi gerektiği konusunu karşılıklı olarak masaya yatırmamız gerekiyor.

Nerede yaşıyoruz?

Öncelikle Türkiye’de bir rejim değişikliği oldu mu sorusuna net bir yanıt vermemiz gerekiyor. Çünkü egemen oligarşi ve onun 17 yıllık iktidarı rejim lafını pek ağzına almadan sadece bir “sistem” değişikliğinden bahsediyor, üstelik bunu demokrasinin güçlenmesi ve “hızlanması” olarak yorumluyor. Onlara göre Türkiye bir “vesayet” rejiminden (içlerinde bunu faşizm olarak adlandıranlar bile var) kurtulup gerçek demokrasiye geçmiş. Başörtüsü yasağını istibdat, serbestliğini de demokrasi olarak algılayan kitleleri ikna etmeye yönelik savlar bunlar.

Bu yaklaşımın tam tersi bir konumda ise, rejimin daha başından beri, hatta devletin 1923’ten başlayarak faşist olduğunu iddia eden bir sol akımlar kümesi de bulunuyor. Bu eğilimler aynı zamanda politikalarını, birbirinden farklı yöntemlerle de olsa, sürekli bir faşizme karşı mücadele doğrultusunda tanımlıyorlar, belirliyorlar. Bu tutumun tartışmasını ve eleştirisini çok yaptık, burada bu konuya girmenin anlamı yok. Sadece sol hareketin büyük bölümünde devlet/rejim/hükümet olguları (ve kurumları) arasında bir ayırım gözetmeme, bu üç düzeyi sınıf tanımından uzak kriterlerle irdeleyerek birbirine karıştırma geleneğinin bulunduğunu belirtmekle

yetinelim.

Çağımızda bulunabilecek

iki devlet tipinden (burjuva devlet ve işçi devleti) biri olan burjuva devletin kurumsal örgütlenme biçimi olarak alabileceği rejim tiplerini Nahuel Moreno çok genel bir yelpaze biçiminde soldan sağa şöyle tanımlar: Kerenskizm / burjuva demokrasisi / Bonapartizm / faşizm. Burjuva demokrasisinin daha solunda ve genellikle kısa süreli bir geçiş rejimi olarak kabul edilen Kerenskizmi (bunu sol Bonapartizm olarak tanımlayanlar da var), bizce bu ülkede asla yaşanmamış olmasından ötürü; faşizmi de klasik tanımının (işçi sınıfı hareketinin tümüyle atomize olması) verili koşullarda geçerli olmaması nedeniyle şimdilik bir kenara bırakalım. Tartışma esas olarak diğer iki rejim biçimi üzerine.

Sınıf mücadeleleri

Moreno'nun bu tablosuna -kendisinin de zaman zaman kullandığı- bir başka "karma" rejimin eklendiğine tanık olmuştur: "Yarı Bonapartizm". Bonapartist diktatörlük ile burjuva demokrasisinin çeşitli öğelerini (kurumlar, partiler, özgürlükler, vb.) bağrında toplayan yarı Bonapartizm (bir başka bakış açısıyla yarı parlamentarizm) 1946'dan itibaren ülke tarihinin büyük bölümüne egemen oldu. Bonapartist bir rejim altında kurulan cumhuriyet, o tarihten itibaren parlamenter bir sistemle donatıldı, ama her daim ardındaki Bonapartist ögenin (askeri ve sivil bürokrasi) denetimi ve çizdiği sınırlar içinde yaşadı. Ve tabii rejimin burjuva demokratik öğeleri "yeri geldiğinde" kılıç zoruyla tahrip edilebildi (1960, 1971, 1980, 1997, 2007).

RTE önderliğindeki

AKP-MHP ittifakının kurmaya, konsolide etmeye uğraştığı Tek Adam rejimini biz Bonapartizm olarak tanımlıyoruz. Bu rejim türünü çok genel olarak tanımlayacak olursak, amacının burjuva düzeni koruyabilmek amacıyla, bütün yürütme erkinin tüm sınıfların üstüne yükselmiş gibi görünen bir tek elde toplanması olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim ittifakın şu andaki bütün çabası, parlamento dahil burjuva demokrasisinin hemen tüm denetim öğelerini yok etmek. Bunu örneğin 12 Eylül cuntasının yaptığı gibi parlamentoyu, partileri, sendikaları, basını, liderleri

vb. yasaklayarak değil, ama bunların hepsini işlevsizleştirerek gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Bu gereklilik nereden doğdu ve yarı Bonapartizmden tam Bonapartizme doğru bu rejim değişikliği süreci neden, nasıl yaşanıyor?

Buraya nereden geldik?

İhtiyacın kaynağı

kuşkusuz egemen finans kapital açısından Türkiye ekonomisinin ithalat ikameci bir sermaye birikimi sürecinden çıkartılıp dünya ekonomisine entegrasyonu yolunda neoliberal politikaların uygulanması gereği idi. 24 Ocak 1980 “istikrar kararlarıyla” başlayan sürecin hayata geçebilmesi için “gerekler” bizzat 12 Eylül Bonapartist darbesi ve onun liderliği olan askeri cunta tarafından yürürlüğe kondu: Her şeyden önce sınıf mücadelelerinin kılıç darbesiyle kesilmesi. Burjuvazi için özelleştirmelerin yürürlüğe konması, gümrük tarifelerinin indirilmesi veya sıfırlanması yoluyla iç pazarın dünya pazarına eklemlenmesi, sömürü oranlarının yükseltilmesi, emperyalist sermayenin ülkeye çekilebilmesi ve önündeki hukuki ve bürokratik engellerin kaldırılması, ulusal ve yerel demokratik taleplerin bastırılması gibi pek çok neoliberal uygulama sermayenin “barış ve düzen” veya “istikrar” dediği bir baskı sistemi gerektiriyordu.

Bunu önce başardılar,

sınıf mücadelesi baskı altında uzun süreli bir suskunluğa zorlandı. Ama ülke sermayesinin dünya sermayesiyle kucaklaşabilmesinin en önemli araçlardan biri Avrupa emperyalist sistemine katılımı ve bu gereklilik bir tür yarı parlamenter sistemin yeniden kurulmasını gerektirdi. 12 Eylül Anayasası yeni yarı Bonapartist sistemin el kitabı oldu. Ordu tekrar perde arkasına çekildi, görünürde ülkeyi neoliberal hükümetler yönetmeye başladı. Ne var ki sınıf mücadeleleri yeniden çiçeklenir oldu. Kamu işçilerinin ve emekçilerinin “Bahar Eylemleri” olarak anılan mücadeleleri, 1991’de Zonguldaklı madencilerin muhteşem grevi ve yürüyüşleri, özellikle 1990-95 arasındaki yıllarda 600 bini aşkın işçinin gerçekleştirdiği yaygın grev dalgaları, 1995’te Çiller azınlık hükümetinin güven oyu alamayarak düşmesine yol açan 15 Ekim izinsiz mitingi,

DİSK'in

yeniden canlanması, yaygınlaşan grevler, sosyalist akımın kendine yeni bir çıkış aramaya başlaması, Kürt halkın kendi demokratik taleplerini daha örgütlü olarak yükseltmesi, kurulup devrilen, uzun ömürlü olamayan koalisyonlar (1990-99 arasındaki 10

yılda 11 hükümet kuruldu), MGK'nın

politik hayata sık müdahaleleri, Anayasa mahkemesinin sistemi daha da çok başlı hale getirici kararları, mali usulsüzlükler ve skandallar... 1980'lerin sonlarından yeni yüzyılın başlangıcına kadar olan döneme bütün bunlar damgasını vurdu. Hükümetler ve MGK tüm bu "kaosa" yasal ve yasadışı hukuki ve polisiye yöntemlerle hâkim olmaya çalıştı.

2001 mali krizinin

ardından göreve AKP elbisesi giyen politik İslam talip oldu. Başlangıçta İslami ve bir tür demokratik söylemiyle ve

daha da önemlisi dünya konjonktüründeki para bolluğunun imkân sağladığı yeni bir ekonomik iyileşme fırsatı sayesinde AKP hükümetleri sanki egemen sınıfların istediği sükuneti sağlamış gibi göründü. Ülkeye akmaya başlayan emperyalist sermaye, AKP'nin oy depolarını denetleyen Anadolu ticaret ve sanayi burjuvazisinin şişmanlayarak ihracata yönelmesini olanaklı kıldı. Bu arada borçlanarak da olsa kasaları dolduran krediler İslamcı hükümetin etrafında inşaattan, enerjiden ve silahtan büyük kazançlar elde eden bir oligarşik sermayedarlar grubunun da oluşmasına yol açtı.

Ama AKP'nin, başına

geçtiği bu yarı Bonapartist sistemin diğer yarısıyla, silahlı kuvvetlerle sorunu vardı ve önce Avrupa Birliği iktisaplarıyla bunu aşmaya çalıştı (MGK içinde asker sayısını azaltma, vb), ama daha sonra bizzat Ergenekon ve Balyoz operasyonlarıyla ciddi bir tasfiyeye girişti. Tam gelişmeleri kontrol altına aldığını düşünürken bu kez Ortadoğu ülkelerinde demokratik devrimler başladı, Gezi

ayaklanması patlak verdi ve tüm ülkeye yayıldı, Tekel işçileri sınıf

mücadelesine yeni bir kıvılcım çaktı, oligarşi içindeki çatışmalar

Fettullahçılarının hükümeti devirme çabalarına ve ardından 15 Temmuz darbe girişimine kadar vardı.

Üstelik rejimin diğer

yarısı da sorunluydu: Mevcut devlet örgütlenmesi ve parlamenter zorunluluklar egemen sınıfların istediği ve beklediği hızda, yönde ve içerikte ekonomik ve politik kararların alınmasına müsaade etmiyordu, dolayısıyla buralara da neşterin vurulmasını gerektiriyordu: Parlamenter denetimin ve prosedürlerin yok edilmesi, yürütme gücünün kontrolsüz biçimde tek elde toplanması, devlet organlarının ve bürokrasi yönetiminin oligarşinin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, emek karşıtı neoliberal “reformların” acilen ve pürüzsüz uygulanması, bu amaçla başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere adalet organlarının yürütmenin denetimine girmesi, vb. “zorunluluklar” haline gelmişti.

İşte yeni Tek Adam

anayasası ve rejimi mücadelelerle ve çatışmalarla dolu böyle bir süreçte doğdu ve gelişmeye başladı. Bu gelişmeyi yarı Bonapartizmden (ya da yarı parlamentarizmden) tam Bonapartizme, yani Tek Adam rejimine geçiş olarak tanımlıyoruz. Tek Adam rejiminin ortaya çıkışı herhangi bir kişinin kişisel diktatörlük istemi ve becerisinin değil, bu beceriye sahip lideri bulup öne iten bir sınıf mücadeleleri sürecinin ürünü olmuştur. Bütün rejimler zaten ancak bu tür sosyal ve politik mücadeleler ve devinimler içinde doğar, gelişir veya yıkılır. Hiçbir barışçıl parlamenter oylama bir rejim yaratmaya veya yıkmaya yeterli olamaz.

Rejim krizde mi?

Yukardaki “Nereden

Geldik” özetini de biraz bu soruya doğru bir yanıt arayabilmek için verdik.

Bugünlerde, özellikle İstanbul’da yenilenen seçimlerin ardından, siyasi

çevrelerde rejim tartışması gündeme gelmiş durumda. Bazı sol akımlar ve

kişiler, Bahçeli’nin “sistem sorgulanır hale gelir” öngörüsünün rejimin krize

girmesiyle doğrulandığını iddia ediyorlar. Bahçeli aslında haklıydı, “sistem”

şimdi sorgulanıyor. Ama nasıl, kimlerce ve hangi yönde? Ve sorgulanması bir rejimin

krize girdiğini bir gösterir?

Rejimler sonuçta bir

kurumlar bütünüdür. Tek Adam rejiminin kurumlarının oluşması 2017 Anayasa referandumuyla başladı ve bu oluşum halen devam etmekte. Daha 31 Mart seçimlerinin hemen arifesinde cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle otuza yakın yeni kurum ihdas edildi. AKP yönetimi ve bizzat RTE, "sistemin daha iyi ve etkin işleyebilmesi için" bazı revizyonların yapılabileceğinden söz ediyor. 31 Mart veya 23 Haziran seçimleri sonucunda veya bunların ardından muhalefet partilerinin sisteme yönelik eleştirileri nedeniyle, şimdiye kadar kurulmuş yeni rejim kurumlarında herhangi bir çöküş yaşanmadı. Tam tersine rejimin başı bir yandan bürokrasiyi kendine daha sıkı bağlayıcı atamalar yaparken, diğer yandan da sistemi güçlendirici yeni arayışlar ve uygulamalar içinde. Tek Adam rejiminin tamamen oturmuş olduğunu kimse iddia edemez, ama sistem sorgulamasının bir kriz belirtisi/kanıtı olduğu da söylenemez. Rejim kendi konsolidasyonu doğrultusunda kararlı ifadeler kullanmakta.

Bu anlamda oluşum

halindeki yeni rejimin bir erken krize girmiş olduğunu söylemek mümkün değil. Ama bu krize girmeyeceği ve konsolidasyonunu pürüzsüz tamamlayacağı anlamına mı

gelir? Hayır. Pekiyi, nasıl? Rejimlerin kuruluş ve/veya yıkılış süreçlerindeki sosyal ve politik mücadeleleri dikkate almayan pek çok burjuva ve küçük burjuva akıl, bunun salt parlamento oyunları ile gerçekleşebileceğini düşünebiliyor. Böylesi pek çok kesimde umutlar yeni ılımlı İslami parti veya partilerin kurulması sonucunda AKP-MHP bloğunun parçalanarak meclis çoğunluğunu yitirmesine bağlamış

durumda. Salt buradan gidilse bile ortada büyük bir engel var: "Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür...

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis geri gönderilen Kanunu, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir." Mevcut ve olabilecek partiler çerçevesinde muhalefetin beşte üç veya üçte iki gibi çoğunluklar oluşturması mümkün değil. Verili sistemde yeni seçimler olsa bile değil.

Kaldı ki verili veya yeni oluşabilecek parlamenter muhalefetin bir bütün halinde veya tek tek (HDP dışında) yeni ve demokratik bir anayasa isteyip istemedikleri, yeni bir anayasa örneği üzerine anlaşılabilir anlaşamayacakları da belli değil. Eğer durum böyleyse, mecliste yeterli çoğunluklar oluşturulamayacaksa, yeni rejim kurumları engelsiz çalışmaya devam ediyorsa, yeni kurumların oluşumu sürüyorsa ve rejimin yönetimi yeni konsolidasyon planları yapıyorsa, rejim krizde ve/veya çöküş halindedir demek hayalciliğin ötesine geçmez.

Peki, rejim nasıl krize

girer? Bir ihtimal, yeni rejim kurumlarının içeriden işlemez hale getirilmesi olabilir mi? Teorik olarak buna hayır diyemeyiz. O halde hangi çevreler bu kurumları işlemez duruma getirebilir? Örneğin, rejime sıkıca bağlanmış ve örgütlenme tarzı ve kurumları değiştirilmiş, giderek profesyonelleşen silahlı kuvvetler mi? Ya da rejime bağlı cemaatlerin mensuplarıyla doldurulmuş güvenlik güçleri mi? Ya da her an atama, görevden el çektirme veya tutuklanma tehlikesiyle karşı karşıya olan bürokratlar mı? Ya da işçi-emekçi karşıtı "reformların" bir an önce uygulanmasını isteyen ve istikrar istikrar diye çılgın atan -çoğu küçük burjuva aydınının bel bağladığı- TÜSİAD üyesi veya benzeri iş adamları mı? Cemaatlerden ve "güçlü lider" arayışında olan küçük burjuva gerici kesimlerden oy toplayan beceriksiz mebuslar mı? Hayır, bunların arasında rejimi krize sokacak hiçbir "iç" güç yok. Rejimin Bonapart'ı bunların hepsinin üzerinde ve hepsinin kellesini kopartabilecek anayasal ve fiili güce sahip.

Bir rejimin kuruluş

ve/veya yıkılışına yol açan sınıf mücadeleleri süreci dikkate alınır, Tek Adam rejimini krize sürükleyebilecek ve işçilerden ve emekçilerden yana yeni bir anayasanın ve rejimin kurulmasını sağlayabilecek yegâne etmenin gene sınıf mücadelesi, daha da açıkçası işçi ve emekçilerin seferberliği olduğu görülebilir. Bunu ancak fabrikalardan, emekçi mahallelerinden, sendikalardan ve diğer işçi-emekçi örgütlerinden yükselen, örgütlenen ve gücünü üretimde ve

meydanlarda gösterebilen sesler ve kaslar gerçekleştirebilecek. Ancak böylece büyük kentlerin laik ve demokrat orta sınıf tabakaları umutlarını parlamenter ve barışçıl ham hayallere bağlamaktan, yeni güçlü liderler aranmaktan vazgeçebilecektir.

Tüm işçilere ve emekçilere, işten atılmaların yasaklanabilmesi için, sendikal özgürlüklerin elde edilmesi için, oligarşinin ve finans kapitalin yağmaladığı dış borçların ödenmemesi için, patronların yeni saldırılarının durdurulabilmesi için, işçiden ve emekçilerden yana planlı bir ekonomik sistemin kurulabilmesi için yeni ve demokratik bir anayasaya ihtiyaç olduğunu, yani Tek Adam rejimine son verilmesi gerektiğini anlatabilmemiz gerekiyor. Bir kez buna ikna olup “ama nasıl?” diye sorduklarında, işte o zaman seferberliklerin ve yeni örgütlenmelerin tartışması başlayacak ve yolu açılacaktır.